

INSON FALSAFASI

SamDCHTI Narpay xorijiy tillari fakulteti

Filologiya tillarni o'qitish: ingliz tili

yo'nalishi 2-bosqich 2402-guruh talabasi

Abdullayeva Nozima Alimardon qizi

+ 998943099707 abdullaevanozi@gmail.com

Ilmiy rahbar: Sadinov Maruffjon Normo'min og'li

+99888891172 maruffjonsadinov@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada inson falsafasi (antropologik falsafa)ning asosiy tushunchalari, shakllanish tarixi, markaziy muammolari va zamonaviy talqinlari tahlil qilinadi. Insonning mohiyati, ong va tana munosabati, erkinlik va mas'uliyat, qadriyatlar tizimi, ijtimoiylashuv jarayoni hamda shaxs va jamiyat o'rtasidagi bog'liqlik masalalari falsafiy manbalar asosida yoritiladi. Maqola insonni biologik mavjudot sifatida emas, balki ijtimoiy-madaniy, ma'naviy va axloqiy subyekt sifatida tushunish zarurligini asoslaydi. Tadqiqot natijalari inson falsafasining zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rni va ahamiyatini ko'rsatib beradi.

KALIT SO'ZLAR

Inson falsafasi, antropologiya, ong, erkinlik, mas'uliyat, qadriyatlar, shaxs, jamiyat, ma'naviyat, axloq.

KIRISH

Inson falsafasi falsafaning eng muhim va markaziy yo'nalishlaridan biri bo'lib, u insonning mohiyati, kelib chiqishi, jamiyatdagi o'rni va hayot mazmunini o'rganadi. Tarix davomida barcha falsafiy maktablar va oqimlar inson muammosiga

alohida e'tibor qaratib kelgan. Chunki jamiyat, madaniyat, siyosat va ilm-fan taraqqiyoti avvalo inson faoliyati va tafakkuri bilan chambarchas bog'liqdir. Qadimgi Sharq va G'arb falsafasida inson kosmosning bir qismi sifatida talqin qilingan bo'lsa, o'rta asrlar falsafasida u ilohiy yaratilish mahsuli sifatida tushunilgan. Yangi davrga kelib inson aql-zakovati, erkin fikri va ijodkorligi asosiy e'tiborga olingan. Zamonaviy falsafada esa inson murakkab bio-psixo-ijtimoiy mavjudot sifatida talqin qilinadi.

ASOSIY QISM

1. Inson mohiyati va uning falsafiy talqinlari. Inson mohiyati masalasi falsafaning eng murakkab va bahsli muammolaridan biridir. Antik falsafada (Sokrat, Platon, Aristotel) inson "aqli mavjudot" sifatida ta'riflangan. Sokrat o'zining "O'zingni bil" degan mashhur g'oyasi orqali insonning eng muhim vazifasi – o'zini anglash ekanligini ta'kidlagan. Platon insonni tana va ruh birligi sifatida talqin qilib, ruhni oliy, tanani esa ikkilamchi deb hisoblagan. Aristotel esa insonni "ijtimoiy hayvon" deb atab, uning jamiyatdan tashqarida to'laqonli rivojlana olmasligini asoslab bergan. Ushbu qarash bugungi zamonaviy sotsiologik va falsafiy yondashuvlar uchun ham muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Sharq mutafakkirlari, xususan, Abu Nasr Forobiy va Ibn Sino insonni nafaqat aql egasi, balki axloqiy kamolotga intiluvchi mavjudot sifatida ko'rsatgan. Forobiy "Fozil odamlar shahri" asarida jamiyat taraqqiyoti komil insonlarga bog'liq ekanini ta'kidlaydi. Ibn Sino esa inson ruhiy va jismoniy kamolot birligida rivojlanishini ilmiy-falsafiy asoslab bergan.

2. Biologik va ijtimoiy omillar birligi. Inson biologik jihatdan tirik organizm bo'lsa-da, u faqat biologik ehtiyojlar bilan cheklanib qolmaydi. Uni hayvonot olamidan ajratib turuvchi asosiy farq – ijtimoiylikdir. Mehnat, muloqot, tarbiya va ta'lim jarayonida inson shaxs sifatida shakllanadi. Falsafada insonning biologik va ijtimoiy mohiyati o'rtasidagi munosabat dialektik birlik sifatida qoraladi. Biologik

imkoniyatlar ijtimoiy muhit ta'sirida rivojlanadi. Shu sababli jamiyatdagi ijtimoiy sharoit, ma'naviy muhit va ta'lim tizimi inson kamolotida muhim ahamiyat kasb etadi.

3. Ong, tafakkur va til. Insonni boshqa mavjudotlardan ajratib turuvchi asosiy belgilaridan biri ong va tafakkurdir. Ong insonning borliqni anglash, baholash va ongli ravishda o'zgartirish qobiliyatidir. Tafakkur esa tushuncha, hukm va xulosa chiqarish orqali namoyon bo'ladi. Til ongning moddiy ifoda shakli bo'lib, insonlar o'rtasidagi muloqot va ijtimoiy tajriba almashuvini ta'minlaydi. Til orqali ilmiy bilimlar, madaniyat va qadriyatlar avloddan-avlodga o'tadi. Shu sababli til insoniyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi.

4. Erkinlik, mas'uliyat va hayot mazmuni. Inson falsafasida erkinlik muammosi markaziy o'rinni egallaydi. Erkinlik – insonning ongli ravishda tanlov qilish va qaror qabul qilish imkoniyatidir. Biroq bu erkinlik mutlaq emas, u jamiyat qonunlari va axloqiy me'yorlar bilan bog'liq. Mas'uliyat erkinlikning ajralmas qismidir. Inson o'z xatti-harakatlari uchun nafaqat o'zi, balki jamiyat oldida ham javobgardir. Ekzistensializm falsafasida inson hayotining mazmuni uning tanlovi va mas'uliyatida namoyon bo'lishi ta'kidlanadi.

5. Shaxs va jamiyat munosabati. Shaxs jamiyat ta'sirida shakllanadi, lekin u jamiyatning passiv mahsuli emas. Har bir shaxs o'z faoliyati orqali jamiyat rivojiga hissa qo'shadi. Ijtimoiy adolat, tenglik, huquq va burch masalalari inson falsafasida muhim o'rin tutadi. Zamonaviy demokratik jamiyatda inson huquqlari va erkinliklari oliy qadriyat sifatida e'tirof etiladi. Bu esa inson falsafasining amaliy ahamiyatini yanada oshiradi.

6. Ma'naviyat va axloqiy qadriyatlar Ma'naviyat insonning ichki dunyosini, e'tiqodi va axloqiy qarashlarini ifodalaydi. Axloqiy me'yorlar inson xulq-atvorini tartibga soladi, jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar insonni barkamol shaxs bo'lib yetishishida muhim omil hisoblanadi.

Zamonaviy globallashuv sharoitida ma'naviy qadriyatlarni asrash va rivojlantirish dolzarb masalaga aylanmoqda.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, inson falsafasi insonni har tomonlama chuqur anglashga qaratilgan falsafiy yo'nalishdir. U insonni biologik mavjudot sifatida emas, balki ongli, ma'naviy, erkin va mas'uliyatli shaxs sifatida talqin qiladi. Zamonaviy globallashuv sharoitida inson falsafasi inson qadr-qimmatini saqlash, ma'naviy inqirozlarning oldini olish va barkamol jamiyat qurishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Forobiy A.N. Fozil odamlar shahri. – Toshkent.
2. Ibn Sino. Donishnoma. – Toshkent.
3. Aristotel. Siyosat. – Toshkent.
4. Sartr J.-P. Ekzistensializm – bu gumanizm. – Moskva.
5. G'arb va Sharq falsafasi asoslari. O'quv qo'llanma. – Toshkent.